

PROCHÁZKY
OLOMOUCÍ
KROK ZA KROKEM
ULICEMI MĚSTA

TOMÁŠ KRYL

 CPRESS

Procházky Olomoucí

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Tomáš Kryl

Procházky Olomoucí – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2018

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA a.s.**

⌘ Úvodní slovo

Není lehké psát o Olomouci, když o ní už existuje tolik knih od tolika slavných, slovných a vážených autorů, pánů historiků, velkých osobností.

Přesto jsem se o to s pokorou pokusil, především díky účastníkům mých pravidelných tematických vycházek Olomoucí, mým milým klientkám a klientům, od nichž vzešla prvotní myšlenka a na něž jsem při práci celou dobu myslel.

Rozhodl jsem se tedy podělit se s vámi o svůj pohled na Olomouc, která mě odmalicka fascinovala a přitahovala svým jedinečným géníem loci, pestrou architekturou a přebohatou historií – bohužel občas v některých ohledech zapomenutou.

Zrodila se tak „zpověď patriota“, sestavená z jednotlivých střípků informací, stovek, tisíců různorodých částíček, které daly vzniknout barevně fascinující koláži vyprávění ve stylu, na němž si při své průvodcovské práci zakládám: tedy vyprávění příběhů v souvislostech.

Budu nesmírně rád, pokud zaujmou i vás.

Tuto knihu chci věnovat svým skvělým, milovaným rodičům a rodině jako vyjádření díky za všechnu jejich letitou, neochvějnou podporu, bez níž by tato publikace nemohla vzniknout.

Tomáš Kryl

Obsah

Zaniklá Olomouc 7

Velké proměny města	9	Kudy na hejtmanství?	14
Měšťanská střelnice	9	Když se kašna vydá na cesty .	14
Další olomoucká střelnice a Německý dům	10	Pozor, přichází Josef II.!	15
Kde byla Bělidla?	11	Vzhůru na hrad!	17
Blokové bourání ve jménu pokroku	12	Kam se poděla katedrála č. 1? .	18
Sůl nad zlato	13	Kde trpěl svatý Jan	18
		Jak se měnilo Horní náměstí .	19
		Zmizelé Dolní náměstí	20

Olomoucké legendy, pověsti a domovní znamení 22

Ave, Caesar!	26	Bylo nebylo... Byl, či nebyl...? .	36
Oslepte hodináře!	28	Kam čert nemůže, nastrčí ženskou	37
Nevinné špičkování mistrů cechu ševcovského	31	Hastrmane, tatrmene, melou .	38
Jak všem ukázat manželovy parohy	31	Když strašidlo dělá politiku . . .	39
Láska i koně přenáší	33	Cikánko ty krásná, cikánko malá	39
Přeskoč, přelez, ale nepodlez? Prolez!	34	Do dvanácti a ani o chvíli déle	40
Sliby se maj plnit nejen o kostelích	35		

Slavní Olomoučané v Pánu 43

Židovský hřbitov	46	Jak synek ze Svatého Kopečku úspěšně v Peru podnikal...	56
Výkladní skříň podnikatelských kruhů	47	Z Olomouce až na výsluní československé politiky.	57
Evangelický hřbitov	50	Requiescat in pace	57
Katolický hřbitov	51	Starý, starší nebo mladší?	58
Vídeňský Hanák z Brna, který okrášlil Olomouc	53	Otec republiky	59
Letadlem do nebes k Pánubohu	54	A co bylo za zdí...	60

Olomouc C. a K. pevnostní. 62

Hurá do pevnosti!	66	Psychohrátky na doktory	74
Kam se poděly brány?	68	Sbohem, jezuité...	75
Z klášterů do kasáren.	70	Kasárna, kam se podíváte	77
Urozená mecenáška císařsko-královské armády	71	Nejvyšší šarže	77
Biskup, nebo generál?	72	Pozor, střílejte jinam!	79
Vězeň číslo 1	73	A máme triumfální oblouk!	81

Olomoucké parky 82

Jak to vše začalo	85	Pod rudou hvězdou	89
Nejzápadnější park	86	Olomoucké Tivoli	90
Přes park do školy	87	Rudolfe, Viléme, Smetano...!	90
Tři významné vily.	87	Výstaviště Flora.	91
Tak nám zabili Ferdinanda...	88	Javorová alej	91

Rudolfova alej.	93	Ljubav za ljubav.	98
Bezručovy sady	95	Za zvuků písní Maryčky	
Co všechno vzal čas	95	Magdónovy	98
Pevnost jako koruna.	97	Svatojakubský výpad.	99

Olomoucí po stopách Habsburků . . 102

Branou neexistující císařovny	106	Urození hosté jezuitské	
Ve jménu tlapatého kříže.	106	koleje	113
Život za hradbami	108	A zase ten Josef.	114
Medicína pro churavého		Olomoucký Kaiserhaus.	116
arcibiskupa	108	Císařovo šťastné klopýtnutí. .	117
Pět habsburských otisků		Od Přemyslovců	
na olomoucké radnici.	110	k Habsburkům.	118
Kde Jejich Veličenstva		Olomouc?	
skládala hlavu.	111	Srdcová záležitost!	119
Před moravským			
parlamentem	112		

Olomoucká „nej“ 122

Jede, jede poštovský		Dáma za všechny peníze . . .	131
panáček.	126	Nástupci sv. Metoděje	133
Z dcery hodolanského		Tudy kráčela česká historie . .	135
zámečníka nejrychlejší		Když se kašna vydá	
Olomoučankou	126	na cesty	137
Oko za oko, život za vědu. . .	127	Co je malé, to je milé	138
Ke cti Boha trojjediného.	128		
Voňavý unikát	130		

❖ Zaniklá Olomouc

Legenda:

1. bývalá městská střelnice	15. Fischplatz	25. první sídlo Stavovské akademie
2. střelnice u bývalého Německého domu a Německý dům	16. U Soběharta	26. městské vězení
3. Mlýnský náhon	17. špitál sv. Ducha s kostelem	27. fojtství
4. klášter sv. Voršily	18. klášter kartuziánů	28. zádušní domky
5. kostel Svatých schodů	19. klášter augustiniánů kanovníků	29. špitál sv. Joba a Lazara
6. hostinec u Modré hvězdy	20. chrám Panny Marie na Přehradí	30. stavovská mincovna
7. kaple sv. Cyrila a Metoděje	21. kaple s reliéfem Panny Marie Opatrovnice	31. hotel Goliath
8. hotel Přerov	22. bývalý kostel sv. Máří Magdaleny v areálu Olomouckého hradu	32. hlavní městská strážnice a Křížová studna
9. Stavovská akademie	23. katedrála sv. Václava	33. bankovní domy rodiny Primavesi
10. objekt bývalé jízdní	24. katedrální kostel sv. Petra a klášter sv. Jakuba	34. kostel a kaple sv. Markéty
11. solnice		35. dům U Bílého jednorožce
12. vodárna		36. kostel sv. Blažeje
13. domy koželuhů		
14. Úřad okresního hejtmána		

Detail Sarkandrovy kaple

⌘ Zaniklá Olomouc

Stavby, které už nestojí, nebo stojí, a přesto nepoznáte, k čemu a komu sloužily

Ponořte se do tajů zaniklé Olomouce. Objevte místa, která navždy zmizela v propasti času, ale i objekty, které přečkaly do dnešních dnů, a i když kolem nich třeba denně chodíte, netušíte, jakému účely původně sloužily. Nechte si ukázat např. kostel sv. Jakuba, zaniklou městskou vodárnu, Fischplatz, fojtství, banku Primavesi, zrušené kláštery na Předhradí nebo slavnou olomouckou mincovnu.

Jedno velké moudro tvrdí, že jakmile něco končí, něco jiného zase začíná; nebo že zavřou-li se dveře, otevře se okno. I když člověk zrovna nemá rád změny, které jsou vždy jakýms takýms koncem provázené, aspoň se může upínat k nějaké naději. Takové naděje se průběžně nabízejí v koloběhu dějin a nevyhýbají se ani „neživým“ organizmům, jakými jsou města.

Ta svou tvář podstatným způsobem mění zpravidla z následujících důvodů. Na jedné straně to jsou zánik a zkáza v důsledku válek a požárů, na straně další potom ekonomický růst a hospodářský rozvoj.

Na první pohled by se přitom mohlo zdát, že „facelifty“ zapříčiněné obdobím blahobytu jsou božím požehnáním proti šrámům způsobeným ohněm a bitevními vřavami. Bohužel ne vždy tomu tak bývá a už mnohokrát se potvrdilo, že město, které nemělo na novostavby a přestavby

Základní informace:

Délka procházky: cca 3,6 km

Začátek: ulice U Stadionu

Konec: Blažejské náměstí

dostatek financí, se nám dochovalo v unikátní původní podobě.

O tom, že se to poměrně často týkalo i Olomouce, se budete moct přesvědčit během této vycházky.

Velké proměny města

K nejvýznamnějším mezníkům a důvodům zásadních proměn Olomouce patří zejména třicetiletá válka s osmiletou švédskou okupací před polovinou 17. století a následné vyhlášení pevnostního statutu. Dále je třeba připomenout velký požár města v roce 1709 a výstavbu tereziánského opevnění ve 40. a 50. letech 18. století. 19. století přineslo další zlom – v roce 1886 došlo ke zrušení olomoucké pevnosti a potom k městské asanaci.

Měšťanská střelnice

Jednou ze vzácných olomouckých staveb, která se však do dnešních dnů bohužel nedochovala, byla **bývalá měšťanská střelnice**, zvaná též Rotunda – díky rotundovitě pojaté střeše

***Tympanon** – původně svislá plocha ve štítu antického chrámu mezi hlavní římsou a střechou, v pozdější architektuře plocha nad dveřmi portálu nebo nad oknem*

s kupolí. Až do konce 90. let 20. století stála, žel už ve značně zanedbaném stavu, v ASO parku v ulici U Stadionu.

Tento klasicistní objekt se stylově typickým trojúhelníkovým tympanonem, lizénovými rámy a půlkruhovými vysokými okny vznikl v roce 1838 podle projektu architekta Antona Archeho (1793–1851), který také pracoval ve službách olomouckých knížat arcibiskupů; především Ferdinanda Marii Chotka (1781–1836) a Maxmiliána Josefa svobodného pána ze Somme-

***Lizéna** – z francouzského lisière, „lem, okraj“ – svislý plochý pásovitý architektonický dekorativní článek členící fasádu; na rozdíl od pilastru nemá hlavičku ani patku*

rau-Beckh (1769–1853). Parkově upravené okolí bylo v roce 1876, u příležitosti 18. narozenin korunního prince Rudolfa, jediného syna císaře Františka Josefa I., osazeno ještě sochou Austrie. Ta vzala za své hned krátce po vzniku republiky, celý objekt pak spolykal v roce 1998 požár, jehož spárům nakonec unikla jen kolekce několika původních krásně malovaných terčů olomouckých ostrostřelců. Následně nápady

Věděli jste, že...

... Anton Arche také přispěl na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO? Je totiž autorem mj. Maxmiliánovy kolonády a Maxmiliánova dvora v Podzámecké zahradě v Kroměříži, která mezi památky UNESCO patří od roku 1998.

na vystavení repliky poměrně brzy vyšuměly, a tak jediné, co kromě soklu střelnice zůstalo, jsou vzpomínky, staré pohlednice a fotografie.

Další olomoucká střelnice a Německý dům

Olomouc ovšem měla střelnici ještě jednu. Nízká přízemní stavba stojící vedle Německého domu tomuto svému účelu sloužila do roku 1946, než byla adaptována do podoby **Galerie výtvarného umění**. Objekt stál dalších 32 let, do svého zboření, v Hynaisově ulici na místě dnešního parkoviště před Slovanským domem. Dříve se mu však říkalo Dům německý, což naznačovalo, komu původně jako kulturní stánek sloužil.

Dům byl ovšem postaven za úplně jiným účelem. Původně se totiž jednalo o výstavní halu III. průmyslové a živnostenské výstavy nejnovějších vynálezů v Olomouci roku 1907. Nádherou secesní budovu realizoval původem brněnský architekt Siegfried Kramer (1877–1914).

Městská střelnice v Olomouci. Zdroj: Státní okresní archiv Olomouc. Sbírka obrazového materiálu a fotografií Olomouc, M 8-34, inv. č. 1892, sig. XVI / 49, přír. č. 855

Působivou přírodní kulisu dávného veletržního areálu doplňoval také **mlýnský náhon**. Toto rameno Mlýnského potoka se od hlavního řečiště odpojovalo v Hejčíně a pokračovalo dnešní ulicí Legionářskou a třídou Svobody až k tržnici, kde se opět vracelo do hlavního toku. Voda tímto úsekem naposledy tekla 2. ledna 1952. V následujících dvou letech došlo postupně ke zpevnění dna, položení kanalizačního sběrače, zasypaní a uvedení do dnešní podoby. Město sice vyřešilo vleklý problém s vysokou hladinou spodní vody činící problémy s kanalizací, na druhou stranu ovšem přišlo o nádherné nábřeží přímo v centru.

**Kláster voršilek a kostel sv. Kateřiny na histo-
rickém snímku zachycující adaptační práce.
Zdroj: Státní okresní archiv Olomouc. Sbírka
obrazového materiálu a fotografií Olomouc,
M 8-34, inv. č. 67, sig. I / 72, přír. č. 209**

Vyslovili se dnes jméno městské části Bělidla, Olomoučané zpravidla v myšlenkách zamíří na východ města, do prostoru mezi Hodolany a Pavlovičkami. Název Bělidla ovšem nesla také osada nacházející se při severní středověké hradbě města v ose dnešní ulice Sokolské.

Právě na Bělidlech stálo několik církevních areálů. Hned na západě to byl **klášter sv. Voršily**. Prvních šest sester tohoto řádu sem přišlo z mateřnice na Novém Městě pražském v roce 1697. Vedle františkánů zakoupily 13 městišť, aby tu vybudovaly kostel s klášteřem. Na jeho místě stojí mj. dům číslo 7, využívaný ve druhé polovině 19. století obnovenou židovskou obcí, následně taneční školou a po roce 1900 tělovýchovnou jednotou Sokol.

Po zrušení kláštera zřídilo město na části voršilského areálu **pivovar se sladovnou**, z něhož nakonec zůstala jen ona sladovna, kterou stále připomínají výrazné obloukové portály parteru.

Parter – z fr. *par terre*, „na zemi“ – označení přízemní části architektury nebo zahrady

Ty se táhnou až k bývalému **kostelu Svátých schodů** kláštera bernardinů na nároží Sokolské a Slovenské ulice. Základní kámen byl položen roku 1702 za kvardiána Khytribia

Kvardián nebo také **guardián** – z italského **guardia** čili stráž – františkánský představený v pozici představeného kláštera či mezistupně mezi představenými klášterů a jejich provinciálem

*Zrušený kostel Svatých schodů.
Foto: © Lehotsky / Wikimedia.com*

a stavba se táhla dalších čtyřicet devět let. I když objekt dodnes stále stojí, kostel bychom v něm hledali marně. Nepřežil, jako mnoho dalších, reformy Josefa II. a už za napoleonských válek byl přestavěn na německý učitelský ústav. Místo bohatě členěného a sochami zdobeného průčelí se nám nabízí prostá fasáda a za ní Klaudiem Madlmayrem (1881–1963) adaptované interiéry domu spolku Žerotín.

Věděli jste, že...

... kostel Svatých schodů se mohl pochlubit relikviářem Kristova kříže a trnové koruny?

Blokové bourání ve jménu pokroku

Hned na třech místech olomouckého starého města, dokonce ve vzájemné bezprostřední blízkosti, v linii jedné ulice, narazíme na velkorysé realizace našich předků, jimž za obět padly hned celé domovní bloky. Nejprve to bylo ve jménu české národní emancipace v převážně německém městě, ve dvou dalších případech ve jménu komerční socialistické výstavby.

Už v roce 1886 bylo za účelem demolice vykoupeno pět domů v České ulici (dnešní ulice 8. května) – mezi nimi i slavný **hostinec U Modré hvězdy**, kde se v roce 1800 ubytoval věhlasný ruský maršál Alexandr Vasiljevič Suvorov (1729–1800) – aby mohlo dojít k vybudování českého Národního domu. Už v březnu 1887 začalo 430 dělníků a 11 polírů se stavbou výrazné nárožní dominanty.

Věděli jste, že...

... Národní dům měl původně stát na Horním náměstí místo Salmova paláce? Německá radniční reprezentace však záměr v únoru 1886 našestěti přezakázala.

K dalšímu bourání došlo o století později přímo naproti. Na místě středověké **kaple sv. Cyrila a Metoděje** ze 14. století vyrostla na začátku 40. let 19. století mimo jiného hlavní městská škola, zbouraná v roce 1973, kdy se už intenzivně pracovalo na odbourávání celého domovního bloku, který nahradil obchodní dům Prior architekta Jana Melichara. O rok později také došlo k záchraně a přemístění torza románského domu z osady u někdejší rotundy sv. Mořice.

Zachráněných artefaktů ze staveniště mohlo být dozajista mnohem více, kdyby ovšem soudruzi nenechali dvě třetiny celé

plochy rozbagrovat a zničit a vedoucího archeologického výzkumu, který se zasazoval o jeho pokračování, nepropustili za zdržování socialistické výstavby z práce.

Druhý „chrám socialistického konzumu“ začal růst v roce 1982 v dolní části Pekařské ulice. I tady byli komunističtí plánovači neoblomní a nevyslyšeli hlasy odborné veřejnosti. V rámci celého bloku nechali zbourat i **hotel Přerov** (Pekařská 7) architekta Jaroslava Kováře staršího (1883–1961), který byl nejvýraznější olomouckou secesní stavbou a navazoval svou tradici na někdejší hotel U Bílého koníčka, kde například nocoval cestou do napoleonské války ruský generál Alexandr Michajlovič Rimskij-Korsakov (1753–1840) nebo jeho krajanka princezna Alexandra Pavlovna, když putovala na své zasnuby s arcivévodou Josefem do Vídně.

Osud bloku domů v Pekařské ulici, včetně hotelu Přerov a hotelu U Bílého koníčka, byl definitivně zpečetěn odstřelem 26. června 1982.

Kdo by si pomyslel, že nízká budova s nevýraznou fasádou, navíc deformovanou nevhodnými reklamami, v Sokolské ulici 21, napravo od mateřské školy, je vlastně taky bývalou školou a svého času poměrně slavnou. Od roku 1782 totiž sloužila do Olomouce opět navrácené **Stavovské akademii**, tedy druhé olomoucké vysoké škole. Její pobyt zde byl ovšem zase pouze dočasný. Po padesáti šesti letech se podruhé odstěhovala do Brna – tentokrát už natrvalo. Ještě jednou přeživší upomínkou na tuto školu je pak **objekt bývalé jizdárny**, později známé jako Rohelská tržnice,

Věděli jste, že...

... na olomoucké Stavovské akademii vyučoval v letech 1839–1849 slavný spisovatel, literární historik a jazykovědec Alois Vojtěch Šembera (1807–1882)?

nacházející se v zadním traktu, s průčelím do Studentské ulice.

Sůl nad zlato

Procházíte-li Sokolskou ulicí dál kolem kina Metropol, můžete si klást otázku, k čemu vlastně sloužila ta dlouhá a protáhlá barokní budova naproti biografu, do níž se dnes dá zajít poslechnout si kvalitní jazzovou muziku. Naši předkové si tady už v 15. století zřídili sklad soli, tedy **solnici**. Tu dnešní pak vystavěli na přelomu 17. a 18. století.

O sto let dříve vybudovali v jejím těsném sousedství (dále východním směrem) další účelovou stavbu, tentokrát **vodárnu**. První zmínka o ní je z roku 1663. Z ní se dozvídáme, že má malý výkon a nestačí, protože bude zbourána a postavena nová. Z nově postavené vodárny se rozváděla voda dřevěným potrubím do kašen a k jednotlivým domům. Poslední velkou opravu zaznamenala vodárna, po níž se též jmenuje přilehlá ulice, v roce 1868, kdy bylo instalováno nové železné kolo. O devět let později ještě přibyl nový parní stroj pro zvýšení výkonu na 624 m³ za den, ovšem to už byla jenom její „labutí píseň“. Přišel rok 1889 a činnost tohoto zařízení byla ukončena, protože do provozu byla uvedena nová vodárna ve Chválkovicích. Šestnáct let nato byla definitivně zbourána, stejně jako sousední domy čísla 300, 308, 313 a 553 s vnitřní Rohelskou branou mezi Vodárnou a Koželužskou ulicí. V roce 1907 pak na místě vyrostl městský starobinec, jehož prostory dnes využívá Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci.

Bourání se tady ovšem nezastavilo. Bývalá osada Bělidla přišla nakonec i o svou východní část zvanou Dolní Bělidla, kde stávaly **domy koželužů**. Na ty upomíná už jen název ulice, poněvadž domy čísla 4, 6, 8, 10, 12 a 14 můžete najít už jen na starých fotografiích. První část bloku byla stržena ve druhé polovině

40. let, druhá pak o dvacet roků později. Jejich místo od roku 1984 zabírá odstavné kolejiště tramvají dopravního podniku.

Kudy na hejtmanství?

Dnes bychom na otázku dezorientovaného kolemjdoucího odpověděli jasně, že k hlavnímu nádraží. Ale dřív bylo pochopitelně všechno úplně jinak. Třeba když Olomouc za Josefa II. byla/nebyla sídlem okresního hejtmána. Obrat „byla/nebyla“ zní sice trochu pohádkově, ale realita pro bývalé hlavní město Moravy pohádková vůbec nebyla. Nejenže došlo k degradaci Olomouce na pouhé okresní město, ale navíc pro **úřad okresního hejtmána** ani nebyly prostory. Proto sídlil od roku 1784 provizorně v Uničově. Do Olomouce se přestěhoval až o devět let později. Kam přesně to bylo, už netušíme, ale zato přesně víme, že v roce 1807 zakoupil magistrát pro potřeby nového úřadu za 20 000 zlatých dům č. 21 v Pekařské ulici. Hejtmanství jej využívalo do roku 1854, než se přestěhovalo do zbrusu nového sídla postaveného na náměstí Republiky na parcele po zbořeném kostele Panny Marie na Předhradí (dnes městská knihovna).

Když se kašna vydá na cesty

Na křižení Pekařské, Denisovy, Ostružnické a Ztracené můžeme najít další ztracené místo staré Olomouce – někdejší rybí trh, **Fischplatz**, jak se mu říkalo v převážně německém městě. Na něm také původně stávala **kašna Tritonů**. A to až do konce 19. století, než byla rozebrána a znovu sestavena roku 1890 ve své dnešní lokaci na náměstí Republiky, protože na původním místě vyrostl dům, nově uzavírající celý domovní blok. Na Fischplatz

tedy Olomoučané úplně zapomněli, a většinou neznají ani polskou vojenskou písničku „*W Ołomuńcu na Fischplatzu*“ (znění na str. 15), kterou si o místním seřadišti vojsk zpívali záložníci vracející se domů do Haliče. V Olomouci přitom sloužil velký počet rekrutů právě z této oblasti, zejména pak ze Zakarpatí.

Historický snímek kašny Tritonů na náměstí Republiky v Olomouci. Zdroj: Státní okresní archiv Olomouc. Sběrka obrazového materiálu a fotografií Olomouc, M 8-34, inv. č. 1777, sig. XV / 257, přír. č. 2826